

Львівського собору, так і поступовою ліквідацією Церкви загалом, намаганням через розширення агентурної мережі не лише її контролювати, але й впливати на неї.

Список використаних джерел

1. Галузевий державний архів СБУ, ф.16, оп. 7, спр. 4, т. 001, 228 арк. 2. Ліквідація УГКЦ (1939–1946): Документи радянських органів державної безпеки. – К., 2006. – Т.І. – 920 с.; Т.ІІ – 804 с. 3. Народний комісаріат державної безпеки УРСР, НКДБ УРСР (рос. Комитет государственной безопасности УССР, КГБ УССР). – Режим доступу: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/guide/terms-dictionary/details/?newsid=101>. 4. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Документи і матеріали. У 2 кн. / І.Г. Білас – К.: Либідь – Військо України, 1994. – Кн. 2. – 688 с. 5. Веденєєв Д.В. Релігійна ситуація в Україні в період Великої Вітчизняної війни та діяльність радянських органів державної безпеки по лінії православної церкви / Д.В. Веденєєв // Православ'я – цивілізаційний стрижень слов'янського світу: Зб. наук. праць. – К., 2011. – С. 162–173. 6. Веденєєв Д. Чекисти-“релігіознавці”. – Режим доступу: <http://2010.orthodoxy.org.ua/node/7492>. 7. Веденєєв Д.В., Лисенко О.Є. Релігійні конфесії України як об'єкт оперативної розробки німецьких і радянських спецслужб (1943–1945 рр.) / Д.В. Веденєєв, О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 2012. – Вип. 4 (№ 505). – С. 104–126. 8. Гуцал П. Репресії органів НКВС і НКДБ проти мирного населення на Тернопільщині (1944–1946 рр.) / П. Гуцал // Всеукраїнський науковий журнал “Мандривець”. – 2007. – № 6. – С. 26–33.

Иван Зуляк

АГЕНТУРНО-ОПЕРАТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ II УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР В 1946 Г.

В статье анализируется агентурно-оперативная деятельность II управления НКГБ УССР в январе 1946 г. Автором охарактеризованы основные направления работы, связанные с борьбой с римско-католическим и греко-католическим духовенством, протестантизмом. Исследовано механизм областных управлений НКГБ по расширению агентурной сети среди духовенства.

Ключевые слова: НКГБ УССР, II управление, агентурно-оперативная деятельность, агентура, духовенство.

Ivan Zulyak

INTELLIGENCE-OPERATIONAL ACTIVITIES II CONTROL SSR NKVD IN 1946

The article refers to the operations of the intelligence II control NKVD USSR in January 1946, the author describes his main activities associated with the fight with the Roman Catholic and Greek Catholic clergy Protestantism. The mechanism of regional offices to expand the NKVD intelligence network among the clergy.

Key words: NKVD USSR, II administration, intelligence, operations, agents, clergy.

УДК 94:61 (477) “1958/1964”

Олександр Гичка

МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УРСР В КІНЦІ 50-Х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 60-Х РР. ХХ СТ.

У статті йдеться про медичне обслуговування сільського населення УРСР у кінці 50-х – у першій половині 60-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: УРСР, медичне обслуговування сільське населення, санітарно-просвітницька робота, профілактика захворювань.

Сучасний період державного будівництва України супроводжується зростанням ролі історичних знань, підвищенням інтересу до практики й досвіду минулих років. Дослідники все більше уваги приділяють розгляду проблем повсякденності, стосункам особистості і влади, настроям, умовам життя і побутовим потребам людей, оскільки без цього неможливо відтворити цілісну картину історичного розвитку країни.

Роблячи акцент на соціальному її вимірі, на чинниках, що впливали на життя громадян важливим є розгляд історії охорони здоров'я країни. У цьому контексті актуальності набуває проблема медичного обслуговування серед сільського населення, як одного з напрямків роботи зі зниження захворюваності серед населення.

Слід відмітити, що в силу негативних впливів тоталітарної ідеології та методологічного догматизму, питання медичного обслуговування сільського населення у 50–60-х рр. ХХ ст. не

знайшли належного висвітлення в історичній літературі радянської доби через небажання системи показувати дійсний стан медичної галузі на селі.

У сучасній українській історіографії окремі напрацювання у дослідженні системи охорони здоров'я у повоєнний період і, зокрема, питання участі колгоспів у процесі відновлення та розбудови мережі охорони здоров'я у сільській місцевості розглядаються у працях В. Литвина, О. Перехреста, І. Рибак та ін. [1].

Таким чином, аналіз історіографії свідчить про те, що у радянський та пострадянський період тема, яка є предметом дослідження у цій статті, залишається недостатньо вивченою. Саме це й зумовлює необхідність її подальшого комплексного дослідження та висвітлення.

Стаття має на меті розширити уявлення читача про форми і методи роботи медичних працівників серед сільського населення, які застосовувалися у кінці 50 – в першій половині 60-х років XX ст. і сприяли зниженню захворюваності, як на професійні захворювання, так і на гострі інфекційні хвороби, такі як холера, малярія, тифи та інші. Для того щоб краще зрозуміти всю вагомість якісно налагодженого медичного обслуговування серед сільського населення, слід відмітити, що упродовж 1960–1964 рр. в УРСР значно зросла захворюваність гострою дизентерією. Зокрема, у Київській, Херсонській та Кримській областях. Виявлення дизентерії було далеко неповним. Незадовільна діагностика та виявлення хворих з цією хворобою приводить до захворювання в хронічний процес, в результаті чого з'являлася значна кількість бактеріоносіїв, що сприяли розповсюдженню інфекцій. У таких областях, як Кіровоградська і Кримська, кількість бактеріоносіїв складала більше 50 % хворих на дизентерію. Особлива увага зверталася на високу захворюваність дизентерією у віці до двох років, серед яких реєструвалося до однієї третини загальної кількості захворювань. Тривогу викликали спалахи дизентерії у дитячих установах, які, зазвичай, були пов'язані з незадовільною діагностикою і пізньою ізоляцією хворих [2, с. 63].

Широке використання у сільському господарстві хімічних речовин і отрутохімікатів вимагало від органів охорони здоров'я та особливо від санітарної служби постійної уваги до профілактики отруєнь. У результаті слабкого контролю медичної служби, за умовами праці працівників сільського господарства і недостатнього ознайомлення населення із заходами попередження отруєнь, а також у зв'язку з відсутністю належної вимогливості органів санітарного нагляду до забезпечення працюючих з отрутохімікатами спеодягом та іншими засобами захисту, мали місце випадки гострих отруєнь. Особлива увага зверталася на поліпшення лабораторного контролю за вмістом залишкових отрутохімікатів у харчових продуктах, посилення заходів до порушників правил застосування отрутохімікатів при обробці продовольчих культур [3, с. 5].

Комплексна механізація і хімізація сільськогосподарського виробництва вимагала від медичних працівників села посилення поточного та запобіжного санітарного нагляду, вирішення низки питань виробничої санітарії, гігієни праці механізаторів, здійснення комплексних заходів профілактики.

Нові проблеми виникали і перед фахівцями у сфері харчування та шкільної гігієни. У структурі захворюваності сільського населення одне з перших місць займали хвороби органів травлення, нервової системи, гінекологічні захворювання, травматизм, гнійничкові захворювання шкіри. На усунення причин, які викликали ці хвороби скеровувалися зусилля сільських лікарів, фельдшерів та акушерок. Профілактика захворювань була одним з важливих напрямків охорони здоров'я. Передусім йшлося про максимальне усунення із зовнішнього середовища чинників, що шкідливо впливали на здоров'я і часто були їх причинами. Мається на увазі покращення організації санітарної охорони зовнішнього середовища, своєчасне виявлення та госпіталізація бацілоносіїв, здійснення заходів, що поліпшувалися б умови праці та побуту колгоспників, якість харчування, житла, фізичне виховання, режим відпочинку тощо [4, с. 26].

У зв'язку з цим необхідно проводити пропаганду медичних знань, прищеплювати населенню санітарно-гігієнічні навички, удосконалювати метод диспансерного обслуговування кадрів колгоспного і радгоспного виробництва, оточувати постійною турботою дітей і підлітків. Багаторічна практика ліквідації черевного тифу, дизентерії та інших інфекцій свідчить про те, що успіхи профілактики значною мірою пов'язані із підвищенням санітарно-гігієнічної культури населення, добре налагодженого медичного обслуговування [5, с. 36].

Обласні будинки санітарної освіти стали значно активніше здійснювати організаційно-методичне керівництво санітарно-просвітницькою роботою у сільських районах. Вони видавали методичну літературу, розсилали її у райони, проводили підготовку сільських медичних працівників і обласних медичних установ із загальної і приватної методики санітарної освіти. Низка обласних будинків санітарної освіти, зокрема Луганський та Дніпропетровський, отримали автомобілі і обладнали для санітарної агітації та пропаганди, у тому числі й до далеко розташованих районах [6, с. 53].

Слід зазначити, що у санітарно-освітній роботі брали активну участь сільські культурно-освітні установи – будинки культури, колгоспні клуби, бібліотеки. У них проводилися "Вечори за здоровий

побут", "Вечори запитань і відповідей" на медичні теми. Широке розповсюдження отримали "Школи культури" і нарешті, "університети здоров'я". В УРСР нараховувалося на 1964 р. 565 університетів і понад 1500 шкіл здоров'я. Університети ставили своєю метою допомогти колгоспникам та членам їх сімей оволодіти необхідними знаннями про будову і функціонування організму, досягнення радянської медицини і охорони здоров'я, заходи щодо збереження здоров'я і працездатності [5, с. 38]. Вельми цікавим був досвід Радянського району Луганської області, у якому на допомогу організації санітарно-освітньої роботи залучили листонош. Вони розносили санітарно-освітні брошури, пам'ятки, проводили соціологічні опитування. Такі питання вони щодня вручали лікарям сільської дільничної лікарні. Відповіді на ці питання лікар давав у сільському клубі чи у правлінні колгоспу, на вечорах запитань і відповідей [7, с. 8].

Важливу роль у боротьбі за підвищення санітарної культури населення відігравали школи. Працівники санітарної освіти спільно з органами народної освіти здійснювали значну наукову і організаційно-методичну роботу, скеровану на те, щоб в усіх школах відбувалося на належному рівні викладання медичних дисциплін і повсякденне дотримання індивідуальної гігієни. Інститут санітарної освіти видав на допомогу учителям методологічні посібники із гігієнічного виховання та навчання, розробляв програми зі шкільної гігієни, які були включені міністерством освіти у загальні навчальні програми курсів удосконалення вчителів [8, с. 4].

Важливе значення у масовій санітарній пропаганді набувають радіо, телебачення, кіно. Успіхом у населення користувалися серії науково-популярних брошур "Бібліотека школяра", "Поради батькам", "Курс лекцій для заочного навчання матерів і вагітних жінок", а також усні журнали, радіожурнали, тематичні кіновечори, вечори молоді матері. Важливе місце у пропаганді медичних знань займала сатира у вигляді так званих "вікон здоров'я" [9, с. 54].

Ініціативу проявляли у цьому напрямку й сільські медичні працівники. Вони вміло використовували матеріальні можливості колгоспів для створення осередків санітарної культури. Так, наприклад, у селі Дивізії Саратовського району Одеської області при дільничній лікарні було відкрито будинок санітарної культури колгоспника, у якому читалися лекції для матерів – про виховання дітей та догляд за ними, для механізаторів – про профілактику травматизму, для тваринників – про профілактику бруцельозу та інших захворювань. Лекції та бесіди часто супроводжувалися науково-популярними фільмами про досягнення радянської медичної науки [10, с. 28].

Значну роль у пропаганді медичних знань відігравали колгоспні будинки санітарної культури. У кожній бригаді були створені санітарні пости, організовано інститут громадських санітарних уповноважених. У 1959 р. проведений похід за чистоту, благоустрій та озеленення села. На кожен будинок був заведений "паспорт чистоти". Щомісяця санітарний уповноважений перевіряв стан садиби і заносив у паспорт чистоти свої зауваження. Видані були спеціальні санітарно-освітні листівки для населення – "Знищуй мух", "Чистота рук – запорука здоров'я", "Не забудь перевірити своє здоров'я" та інші. Сільські будинки санітарної культури створені були також у Котовському, Суворовському та інших районах області [11, с. 34].

У проведенні санітарно-освітньої роботи на селі відзначалася і низка суттєвих недоліків. Санітарне просвітництво не охоплювало усієї маси сільського населення; санітарна пропаганда не завжди відображала місцеві особливості і впливала з практичних завдань охорони здоров'я. Недостатньо активно велася пропаганда питань гігієни здорового побуту. У багатьох областях слабо проводилося навчання правил гігієни масових колгоспних і радгоспних кадрів, працівників харчової промисловості та громадського харчування. Недостатня увага приділялася питанням гігієнічного виховання у сільській школі, особливо гігієнічній підготовці педагогів, вихователів, технічного персоналу шкіл, працівників шкільних буфетів, їдалень тощо. Іноді недооцінювалася робота з підготовки і виховання санітарного активу на селі [12, с. 64].

Таким чином, у зв'язку з постійною загрозою спалахів гострих інфекційних захворювань, розвитком комплексної механізації та хімізацією сільського господарства та викликаними ними зростанням травматизму та різноманітних отруєнь, на середину XX ст. профілактика захворювань стає одним з важливих напрямків охорони здоров'я.

У зв'язку з цим потрібно було широко проводити пропаганду медичних знань, прищеплювати населенню санітарно-гігієнічні навички. Багаторічна практика боротьби з черевним тифом, дизентерією та іншими інфекціями свідчить про те, що успіхи профілактики значною мірою пов'язані з підвищенням санітарної культури населення, широко поставленої санітарно-освітньої роботи та залучення до неї санітарного активу. В цьому напрямку щорічно проводилася значна робота, а медичні працівники були постійно заняті пошуком нових, більш ефективних форм і методів медико-санітарного просвітництва серед населення. Зокрема, слід відмітити з метою використання в цілях пропаганди медичних знань радіо, кіно та телебачення. У той же час у

проведенні санітарно-освітньої роботи на селі були суттєві недоліки, що у свою чергу негативно впливало на якість медичного обслуговування сільського населення.

Список використаних джерел

1. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятилітті (1946–1955) / В. М. Литвин. – К.: Літера, 2004. – 240 с.; Перехрест О. Г. Наслідки нацистської окупації українського села в період німецько-радянської війни 1941–1945 рр. / О. Г. Перехрест // Історичні і політичні дослідження. Науковий журнал. – 2005. – № 1. – С. 251–262; Перехрест О. Г. Нищення житла в українському селі в період німецько-радянської війни (1941–1945 рр.) / О. Г. Перехрест // Сторінки воєнної історії України. Зб. наук. статей. – К., 2005. – Вип. 9. – С. 137–156; Рибак І. В. Стан соціально-побутової сфери українського повоєнного села (1946–1955 рр.) / І. В. Рибак // Український історичний журнал. – 1994. – № 1. – С. 65–72; Рибак І. В. Соціально-побутова інфраструктура українського села (1921–1991) / І. В. Рибак. – Кам'янець-Поділ.: Абетка, 2000. – 303 с. 2. Фурменко І. П. Сдвиги в состоянии здоровья сельского населения и основные направления развития сельского здравоохранения в послевоенный период / И. П. Фурменко. – М.: Госиздат, 1967. – 80 с. 3. Для здоровья тружеников села // Правда Украины. – 23 мая 1964. – № 120. – С. 5. 4. Романюк І. М. Українське село у 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ ст. / І. М. Романюк. – Вінниця, Книга-Вега, 2005. – 256 с. 5. Зборовская Ф. И. Состояние и задачи санитарного просвещения среди сельского населения / Ф. И. Зборовская, М. Е. Зингер // Советское здравоохранение. – 1961. – № 2. – С. 36–40. 6. Центральний державний архів вищих органів управління (ЦДАВО України), ф. 342, оп. 15, спр. 9192, 117 арк. 7. Боголепова Л. С. О гигиеническом воспитании населения на современном этапе / Л. С. Боголепова // Советское здравоохранение. – 1964. – № 8. – С. 8–9. 8. Дом здоров'я // Медицинский работник. – 25 марта 1960. – С. 4. 9. ЦДАВО України, ф. 342, оп. 15, спр. 9192, 117 арк. 10. Росіч Г. Н. Охорона здоров'я у колгоспах / Г. Н. Росіч. – К.: Держмедвидав УРСР, 1964. – 50 с. 11. ЦДАВО України, ф. 342, оп. 15, спр. 7056, 109 арк. 12. ЦДАВО України, ф. 342, оп. 15, спр. 8427, 153 арк.

Александр Гичка

МЕДИЦИНСКОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ СССР В КОНЦЕ 50-Х – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 60-Х ГГ. ХХ СТ.

В статье говорится о медицинское обслуживание сельского населения СССР в конце 50-х – первой половине 60-х гг. ХХ ст.

Ключевые слова: УССР, медицинское обслуживание сельское население, санитарно-просветительская работа, профилактика заболеваний.

Olexandr Gychka

MEDICAL SERVICES OF THE RURAL POPULATION OF THE USSR IN THE LATE 50'S – EARLY 60-IES. THE TWENTIETH CENTURY

The article refers to the medical services of the rural population of the USSR in the late 50's – early 60-ies of XX century

Key words: the USSR, medical care rural population, health promotion, prevention of diseases.